

Myriam Lieskamp Onderwijsadvies

De staat van het Onderwijs 2014-2015

Artikel CNV Schoolleiders mei 2016

Op 13 april 2016 werd de Staat van het Onderwijs 2014-2015 (Inspectie van het Onderwijs, 2016) gepresenteerd. Dit is een jaarlijks terugkerende verantwoording door de Onderwijsinspectie over de kwaliteit van het onderwijs in Nederland en in het Caribisch gebied.

In de afgelopen jaren is de inhoud van deze presentatie positiever geworden, met meer nadruk op wat er al goed gaat, dan wat er fout gaat in het Onderwijs. In alle overleggen waar CNV Onderwijs en CNV Schoolleiders aan deelnemen, vragen wij steeds weer vooral ook te benoemen wat er goed gaat in het onderwijs als erkenning en waardering voor het werk van alle mensen werkzaam in het onderwijs.

De constatering van de Onderwijsinspectie dat het Nederlands onderwijsniveau van een hoge kwaliteit was en is, doet ons dan ook goed. Een compliment dat mensen in het onderwijs verdienen.

Terecht constateert de Onderwijsinspectie dat je op verschillende manieren naar de kwaliteit van het onderwijs kunt kijken. Er is dus moeilijk een eenduidig antwoord te geven. Volgens de Onderwijsinspectie blijkt een goede kwaliteit van onderwijs uit de samenhang van het opleidingsniveau van de bevolking, de leerprestaties van de leerlingen en de studenten, de sociale kwaliteit van scholen en opleidingen, de studierendementen en de aansluiting op de arbeidsmarkt. De Onderwijsinspectie hanteert een brede visie op onderwijs. Deze visie sluit goed aan bij het onlangs verschenen rapport van de Onderwijsraad, die ook pleit voor een brede visie op onderwijs. De Onderwijsraad pleit voor een gemeenschappelijk referentiekader met een brede opvatting van onderwijskwaliteit. De Onderwijsraad vindt ook dat scholen deze kwaliteit over de volle breedte zelf inzichtelijk moeten maken. <https://www.onderwijsraad.nl/publicaties/2016/over-de-volle-breedte-van-onderwijskwaliteit/item7399>.

Kijk je met deze brede visie op de kwaliteit naar het onderwijs dan doet Nederland het (inter)nationaal goed. In internationale rapporten van bijvoorbeeld de OECD staan we meestal in de top vijf van goed presterende landen (PIAAC, PISA, TIMS PIRLS.)

Kunnen we dan rustig achteroverleunen en tevreden zijn?

Dat nu weer niet. Want de Onderwijsinspectie stelt terecht een belangrijke vraag aan de orde in deze verantwoording: is het Nederlands onderwijs goed voor al onze leerlingen? Nu maar ook in de toekomst?

De constatering dat de ongelijkheid in kansen in het onderwijs oploopt, is volgens Monique

Vogelzang, inspecteur-generaal van de Onderwijsinspectie, een constatering die bij de meesten van ons ongemakkelijke gevoelens oproept. En constateert zij, het is een onderwerp dat actie vraagt van iedereen; van alle mensen werkzaam in het onderwijs, de politiek, de inspectie zelf, de vakbonden en de Raden.

De Onderwijsinspectie constateert dat de ongelijkheid in kansen in het onderwijs in het primair, voortgezet, middelbaar en hoger onderwijs groter wordt. Daar zijn verschillende oorzaken voor aan te wijzen.

Veel invloed heeft het opleidingsniveau van ouders. Uit het onderzoek van de Onderwijsinspectie blijkt dat kinderen van hoogopgeleide ouders een andere schoolloopbaanroute volgen dan kinderen van laagopgeleide ouders, terwijl de leerlingen een vergelijkbaar IQ hebben. Deze invloed van SES (sociaaleconomische status) is geen onbekend verschijnsel. Marzano concludeerde in zijn boek: "wat werkt op school" dat de invloed van de thuissituatie meer dan 50% van invloed is op de prestaties van leerlingen. Deze beïnvloeding door de thuissituatie is internationaal dus bekend en erkend. Theisens (2014) constateert in zijn analyse: "de toekomstbestendigheid van het onderwijs in Nederland", echter dat de invloed in Nederland, in vergelijking met andere landen wel groter is. Met name de prestaties van allochtone leerlingen zijn lager dan de prestaties van autochtone leerlingen. Ook dit is mijns inziens een conclusie die in het onderwijs niet onbekend is.

Een tweede oorzaak voor de toename van ongelijke kansen in het onderwijs is de toename van het schaduwonderwijs. De onderwijsinspectie constateert dat er een toename is van onderwijsactiviteiten die buiten de school plaatsvinden, zoals huiswerkbegeleiding, examentraining of extra lessen. Met name leerlingen van hoger opgeleiden en/of rijkere ouders profiteren van dit schaduwonderwijs. De ongelijkheid neemt hierdoor ook toe. Dezelfde conclusie trekt Theisens. Ouders uit hogere-en middenklassen kiezen de school meer bewust, beschikken over betere informatie en hebben betere strategieën om hun kind naar (bevoorrechte) scholen van hun keuze te sturen.

Door de grote nadruk op toetsen, met name voor taal, rekenen en wiskunde, constateert de Onderwijsinspectie ook een toename van toets-trainingen. Ook constateert de Onderwijsinspectie dat het niet-bekostigd onderwijs met name voor het algemeen vormend voortgezet onderwijs toeneemt. Met name leerlingen die vastlopen in het reguliere onderwijs proberen via niet-bekostigd onderwijs alsnog een diploma te halen, vaak betaald door de ouders. Ook dit is een oorzaak voor de groeiende ongelijkheid in het onderwijs.

Een derde opvallende conclusie is, is dat het basisschooladvies steeds vaker bepalend wordt voor de onderwijskansen. In het Nederlands onderwijssysteem vindt een vroege selectie plaats, namelijk vaak op 12jarige leeftijd. Dat hoeft geen probleem te zijn als doorstroming op latere leeftijd maar mogelijk blijft. De overgangen in het po, vo, mbo en hbo zullen daar dan soepel moeten verlopen. En daar knelt het dus wel. In het onderzoek (Korpershoek et al., 2016) van het GION: "overgangen en aansluitingen in het onderwijs", is een schema opgenomen dat precies in beeld brengt welke factoren van invloed zijn op de verschillende overgangen in het po, vo en MBO (p.134). In het rapport wordt bepleit om scholen te stimuleren relevante leerlingengegevens uit te wisselen tussen de

verschillende sectoren. Maar vooral bepleiten de onderzoekers om de bestaande mogelijkheden van stapelen van diploma's te behouden omdat de behoefte aan reparatiemogelijkheden in het onderwijs groot is (Korpershoek, et al., 2016).

Een vierde oorzaak is de toename van enkelvoudige adviezen in het basisonderwijs. De Onderwijsinspectie constateert dat het voortgezet onderwijs vaker om enkelvoudige adviezen vraagt. In het voortgezet onderwijs neemt het aantal "smalle" brugklassen toe (homogenisering van de brugklassen, 46% van de leerlingen zit nu in een homogene brugklas, was 30%). De Onderwijsinspectie constateert ook dat scholen op een eerder moment strenger selecteren. Scholen proberen daarmee te anticiperen op de verscherpte exameneisen vanuit de overheid. Zij streven naar hogere examenresultaten en hogere studierendementen om ook te kunnen anticiperen op de eisen vanuit de Onderwijsinspectie. Maar deze beweging pakt nadelig uit voor leerlingen van met name laagopgeleide ouders en allochtone leerlingen.

De betrouwbaarheid van het basisschooladvies van de leraar staat ook mede hierdoor onder druk. De roep om een objectieve toets, zoals de CITO-eindtoets neemt hierdoor weer toe. Overigens heeft de Onderwijsinspectie onderzocht hoe betrouwbaar het basisschooladvies is als voorspeller van de schoolloopbaan. Uit dat onderzoek blijkt dat basisscholen zorgvuldig omgaan met de advisering maar dat er wel ruimte is voor verbetering met name op de gevolgde procedure (Inspectie van het Onderwijs, 2014). De onderwijsinspectie vraagt zich wel af in hoeverre onbewuste verwachtingen van leraren op de mogelijkheden van leerlingen een rol spelen bij het basisschooladvies. Een terecht constatering die schoolleiders en hun teams serieus zouden moeten nemen en in het komend schooljaar samen zouden moeten onderzoeken.

De Onderwijsinspectie constateert terecht dat dit een niet-gewenste ontwikkeling is die een daadkrachtige reactie vraagt van alle partijen.

Voor de komende tijd wordt de opdracht voor alle stakeholders: **gelijke kansen creëren voor alle leerlingen in de toekomst**. Voor besturen betekent dat zij met name de focus moeten verleggen naar de vraag: "hoe leren onze leerlingen het best en wat is voor hen belangrijk om te leren". Daarbij is het van belang dat besturen en schoolleiders niet alleen sturen op de leerbehoefte van de gemiddelde leerling maar op de leerbehoeftes van alle leerlingen, leerlingen die onderwijsachterstanden hebben en talentvolle leerlingen.

Besturen, schoolleiders, leraren en onderwijsondersteunend personeel kunnen meer samenwerken om goed onderwijs te realiseren en dat vooral zo praktisch mogelijk vertalen naar consequenties voor de dagelijkse onderwijspraktijk en het handelen van leraren en onderwijsondersteunend personeel.

Het is van belang dat besturen en schoolleiders meer en beter kijken welke ouders ondersteuning en begeleiding nodig hebben bij het zo goed mogelijk realiseren van onderwijskansen voor hun kinderen. Ook daar ligt een belangrijke opdracht voor het onderwijs.

Ook de Onderwijsinspectie wil nadenken over de vraag wat het Onderwijstoezicht zou kunnen betekenen om dit probleem aan te pakken. Het vernieuwde toezichtskader is daarbij zeker een belangrijk middel bij.

En tenslotte heeft de overheid hier zeker ook een grote rol. Daar passen volgens CNV Onderwijs en

CNV Schoolleiders vooral maatregelen met effecten op de langere termijn en geen hap-snap maatregelen. Het opnieuw invoeren van de CITO-toets zonder nadenken is daar een voorbeeld van.

Meer lezen: <http://www.destaatvanhetonderwijs.nl/>. U kunt hier ook een animatie bekijken over de belangrijkste conclusies van de Onderwijsinspectie. De animatie is een goed middel om het gesprek over dit onderwerp op gang te brengen in uw team.

Inspectie van het Onderwijs. (2014). De kwaliteit van het basisschooladvies. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.

Inspectie van het Onderwijs. (2016). De staat van het Onderwijs 2014-2015. Utrecht

Korpershoek, H., Beijer, C., Spithoff, M., Naaijer, H., Timmermans, A., van Rooijen, M., . . .

Opdenakker, M. (2016). Overgangen en aansluitingen in het onderwijs. Deelrapportage 1: reviewstudie naar de po-vo en de vmbo-mbo overgang GION Onderwijs/Onderzoek.

Theisens. (2014). Onderzoek toekomstbestendigheid Onderwijs Den Haag: Onderwijsraad.